

Степан ПАВЛЮК

**ВІДЧАЙДУШНО ДБАВ І ДБАЄ
ПРО ЗБЕРЕЖЕННЯ
ЛЕМКІВСЬКОГО КОЛОРИТУ
ТРАДИЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ**

Академік Національної академії наук України, доктор філології Микола Мушинка — унікальна постать: багатогранний вчений, блискучий педагог, доскіпливий краєзнавець, громадянський активіст, одержимий у збереженні української та словацької усної словесності, завжди бажаний на найрізноманітніших наукових конференціях, форумах вчений, мистецько-культурних, фольклористичних фестивалів, які відбуваються не тільки в Словаччині та Україні, але й у багатьох країнах світу. Про нього можна сказати як про невтомного і одержимого у пізнанні культури свого народу і прекрасного оповідача, устами якого поширюється правда про культурно-історичні події, моральність, етико-естетичні цінності національних набутих цінностей і висока довіра до них.

Щоб здобути науковий, громадський і, врешті, загально визнаний суспільний авторитет, Миколі Мушинці довелося гідно і мужньо перейти всипане терном життєве поле, щоб бути гордим за високі наслідки своєї невтомної праці задля всеохопного пізнання славної долі свого українського народу, зовсім не докоряючи і не нарікаючи на пережиті труднощі.

Народившись у лемківському селі Курів, що на Пряшівщині (Бардіївський округ, Словаччина) в українській родині, яка оберігала та жила повсякчас з пробатьківськими традиціями, що єднало їх з багатим українським колоритом. Хоч політична реальність була лихою до українців, розділивши їх поміж декількома державами, лемки зберігались як народ унікальним пластом традиційної культури. Словацьке іноетнічне середовище, щоб не загубитись в ньому, не втратити своєї предковичної етнічної самобутності, на інстинктивному пульсі самозбереження, вишукано і трепетно ставились до нацією набутих духовних і культурних цінностей. Розкішні сімейні обряди і звичаї, приурочені до найрізноманітніших подій, були духовно і естетично наповнені, закарбовуючись у пам'яті і тішили душу.

Переїнялося цією обрядовою стихією і мале хлоп'я, бо уже у двадцятирічному віці цей юнак уклав збірку місцевих обрядів «Замовляння і календарна обрядовість с. Курів Бардіївського округу», що у 1958 році вийшла друком, правда, не в повному обсязі, — як перша наукова праця на сторінках журналу «Дукля». Хоч видавець мав намір опублікувати усе написане, але без належної паспортизації фольклорно-етнографічних матеріалів, яка була підготовлена за методикою проф. Івана Панькевича та

Міжнародна науково-практична конференція «МИКОЛА МУШИНКА: ПОРТРЕТ НА ТЛІ ДОБИ», присвячена 80-річчю від дня народження! Ужгород, 25—26 лютого, 2016 р. Учасники конференції І. Кожан; Г. Стельмащук; М. Мушинка; М. Жулинський; С. Павлюк; О. Кузьменко; М. Чернописький

Ореста Зілинського, принциповий друкурник Інституту російської мови і літератури у Празі відмовився від такого друку. На жаль, ця праця так і залишилася в рукописі.

Обраний шлях дослідника народної минувшини у його різноманітті, зокрема пам'яток словесної культури, Микола Мушинка наполегливо осягав. Адже його переповнювало відчуття краси живого батьківського слова, а особливо у його незбагненному фольклорному плетиві-співанках, героїзованих баладах, сумно-веселих ладканках, печальних до розлуки голосіннях, обнадійливих на успіх жнивварських піснях, примівках, возвеличених Хрестової ласки колядках; весняним багатством наповнені гаївки, напоєні життєвою стихією купальські веселощі тощо. Як дипломований фахівець, продовжив свою працю у кабінеті народної словесності філософського факультету університету ім. Шафарика в Пряшеві, а згодом вийшов на омріяний шлях — був прийнятий в аспірантуру на кафедру фольклору та етнографії Празького університету до відомого вченого проф. Карла Дворжака. Скерований на трирічне стажування у Києві (1964—1966 рр.), молодий вчений використав цей час з великим успіхом. Зібравши польовий пісенний матеріал, маючи намір підготувати дисертацію на тему «Відображення еміграції у фольклорі українців Пряшівщини», яка не сподобалася київським професорам, переорієнтувавши аспіранта до питання про творчий набуток академіка Володимира Гнатюка. Із небувалим завзяттям майбутній достойний вчений Мушинка взявся за дослідження творчого спадку відомого вченого європейського зразку Володимира

Гнатюка, однієї з найпомітніших фігур у становленні і утвердженні НТШ, як своєрідної академії наук і заодно національного осередку будителів народу на боротьбу за власну державу.

Уже на початку наукового шляху молодий вчений демонструє свій методологічний стиль дослідницької праці, наполягаючи на всеохопному зборі даних, відомостей, різноманітної інформації про спосіб життя, суспільну, громадську, культурну контактність, духовно-ідеологічні настанови тощо, після чого формувався власний погляд на творчу і суспільно-політичну позицію особи. Проявлена прискіпливість до творчої спадщини Володимира Гнатюка стала наслідком успішної розвідки. Призбирані архівні матеріали, рукописи, усні інформації від рідних і близьких до Гнатюка осіб були покладені в основу реалізації наукового бачення про вченого, громадського діяча і взагалі колоритну постать. Втілюючи у життя унікальний проект, молодий дослідник, ще аспірант, виявив неабиякі теоретичні знання і методику дослідницької практики, та ще й у такій специфічній науці як фольклористика, методологічно пов'язаний з цілим рядом наук гуманітарного профілю, насамперед історією, етнологією, літературознавством, лінгвістикою з усім її спектром, філософією (світоглядним аспектом), психологією тощо. Методика збору, укладання та вивчення фольклорної спадщини українців, на думку Миколи Мушинки, мала європейський стиль, і сьогодні Володимир Гнатюк «є неперевершеним авторитетом» і «найвизначнішим українським дослідником народної культури» [1, с. 185]. Відзначаючи значний внесок академіка Гнатюка у розробку теоретико-методологічної думки у фольклористичній науці, до якої прислухались іноземні дослідники, Мушинка підкреслив значимість його творчого спадку, який «...вивів українську фольклористику й етнографію з стадії аматорства і поставив її на міцний науковий ґрунт. Приєднавши таким чином український фольклор у загальносвітовий контекст» [1, с. 185].

Зверну увагу лише на один, але доволі промовистий штрих дослідницької проникливості М. Мушинки, коли аналізується науковий внесок В. Гнатюка в оцінці коломийок, як одного з найцікавіших з фольклорних жанрів, коли вчений аргументовано дискутує з позицією таких відомих дослідників, як М. Сумцов та В. Зелінський, які теоретично обмотивовували, що коломийки слід вважати менше ху-

дожньо вартісними, аніж народні пісні, В. Гнатюк вмотивовано заперечив, що коломийки є «така форма поезії, в якій проявилися відгуки народного життя так само, як у інших формах народної поезії» [1, с. 74], при цьому наголосивши, що «подекуди можна їх ставити навіть вище» [1, с. 74].

Повновартісно розкриті твори і громадсько-суспільні здобутки В. Гнатюка у таких сферах, як українське літературознавство, мовознавство, журналістика, історія України, громадська активність, питання освіти, Церкви, перекладацька праця тощо.

Фольклористика стала для завзятого дослідника основою його творчого вираження, домігшись своєю науковою спадщиною як фольклориста найвищого визнання за аналітико-теоритичні праці, зібрані і впорядковані фольклорно-етнографічні матеріали, звання іноземного академіка Національної Академії наук України. Окрім того, він є співзасновником та головою НТШ та Асоціації українців у Словаччині, обраний професором Українського Вільного Університету в Мюнхені, почесним професором Кам'янець-Подільського державного університету, почесним доктором наук Ужгородського національного університету.

Цілісний оберемок фольклорних, етнографічних та краєзнавчих праць з унікального етнографічного масиву Закарпаття, і Пряшівщини зокрема, створив невтомний вчений Микола Мушинка. Скільки вкладено душі, розуму і завзяття, щоб зібрати, аналітично опрацювати виняткову спадщину фольклористів з Пряшівщини [5; 6; 7; 10; 12; 16].

Академік розуміє, що фольклор є лише складовою цілісного пласту традиційної культури буття, перебувають в органічній взаємодії, тому появились ґрунтовні праці з лемківської етнографічної традиційності [2; 11, с. 20—30, 195—462].

Подвижницька постава вченого торкнулася ще однієї вагомої сфери — дослідження діяльності осіб, які спричинилися своєю працею до возвеличення життя і пізнання історії лемківського українського краю [3, с. 4, 56—60; 8; 9]. Особливо розкішна палітра краєзнавчих матеріалів — від окремих пам'яток матеріальної культури — до краєзнавчої подачі багатьох лемківських сіл.

Варто розкрити цікаву, послідовну і громадянськовимогливу позицію Миколи Мушинки у ставленні до частини українського народу, яка опинилася під

угорською, потім австро-угорською, а ще пізніше чехословацькою, відомі під самоназвою — русини, руські, етимологія якої сягає ще часів Київської Русі, коли усі суцї в межах Руської держави іменувалися саме так — руські, русичі, русини. Великоімперська мегаглобальна ідея російського царату передбачала підпорядкування всього східнослов'янського континууму і з цією метою поширила у західному українському масиві проект, який відомий у політиці і науці як москвофільство, і який, у протиставленні австро-угорському управлінню краєм, набув певної популярності і до якого долучилися деякі відомі місцеві діячі культури, письменства, вчені, духовні особи і навіть такі, як Яків Головацький, а навіть Іван Вагилевич, який, все ж, подолав духовно-політичну кризу і зрікся москвофільства.

На цвинтарі політичного проекту москвофільства уже російські комуністичні ідеологи затіяли новий політичний проект, відомий сьогодні як політичне русинство. Мушинка, як далекоглядний тактик, вибрав еластичну практику, яка полягала у роз'ясненні своїм країянам, що «русини» — як давно історичну українську самоназву — не можна розглядати як певну окремішність, а тільки як питому частину українського народу, і з цього приводу популяризував компромісну самоназву — русини-українці. А більшу увагу у своїй творчості — науковій і публіцистичній, надавав етнографічній назві закарпатських українців — лемки. І будь-які застереження щодо особи Мушинки, начебто якусь його лояльність до політичного русинства, не відповідають дійсності. Та тільки вдумливо вчитайтесь у його численну творчу спадщину з цього приводу [13; 14; 15].

Висновок можна зробити тільки один — позиція Мушинки безкомпромісна — русини-українці є кровноспоріднена з українською нацією етнографічна група лемків, а русини є тільки локальна самоназва. Це ніякий не самостійний народ, як вважають політики русинства, підтримувані політиканами із Москви.

Перу, розуму і серцю академіка Мушинки належить понад тисячу наукових статей, публіцистичних матеріалів, нарисів та понад п'ятдесят окремих видань! Достойна і славна невтомна праця.

У 80-річному віці перо вміло мережить нові тексти про прекрасні культурні, історичні здобутки рідної йому лемківської гілки вишневого дерева українського народу.

Ніколи не забудеться перша тривала зустріч із вченим у м. Пряшеві (Словаччина), коли господар з обіймами зустрів першу зарубіжну етнографічну експедицію у 1992 році на вивчення традиційної культури українців у Словаччині, організовану Інститутом народознавства НАН України. Невичерпним джерелом інформації про різні аспекти буття українців у етнічному зарубіжжі був сам маестро Мушинка, а ще щирі українські за походженням оповідачі з багатьох сіл. Тоді ж було обговорено про можливість здійснити захист докторської дисертації, беручи до уваги неймовірно обширний науковий доробок, цілковито докторабельний, і те, що було організовано з-за моєї участі як народного депутата Верховної Ради України Вищу атестаційну комісію України. Цього ж року Микола Мушинка став першим доктором філологічних наук у незалежній Україні, а я першим доктором історичних наук. У час цієї ж експедиції вирішили підготувати багатомне дослідження про етногенез українців в Карпатах із залученням словацьких вчених, що й згодом було зреалізовано.

Наші приятельські і творчі стосунки настільки зміцніли, що я запропонував провести ювілейне 60-річчя Миколи Мушинки у Львові у приміщенні драматичного театру ім. М. Заньковецької. Ювіляр був щасливий. Відчуття щастя продовжилось у майстерні відомого українського скульптора Лауреата Шевченківської премії України Імануїла Миська, де народний художник України створив прекрасний скульптурний образ щирої і душевно багаті особистості Миколи Мушинки.

Колеса крутяться. Так! Літа минаються. Так! Але й постійно тишитиме нас Твій життєвий неспокій у багаточисельних наукових і науково-популярних працях; і в серці і в пам'яті закарбується доброзичливий, усміхнений погляд, який вселяє віру на Твоє ще тривале творче довголіття. З роси і води, сердечний Друже, Миколо!

1. *Мушинка М.* Володимир Гнатюк / Микола Мушинка // Записки НТШ. — Т. 207. — Париж ; Нью-Йорк ; Сідней ; Торонто, 1987.

2. *Мушинка М.* Володимир Січинський і народна культура русинів-українців Словаччини / Микола Мушинка. — Пряшів, 1995. — 124 с.
3. *Мушинка М.* Дмитро Вислоцький — несправедливо забутий робітничо-селянський письменник / Микола Мушинка. — Пряшів, 1989. — № 2. — 64 с. — (Репертуарний збірник).
4. *Мушинка М.* Дослідник культури закарпатських українців. Життя і наукова діяльність Флоріана Заплеталя / Микола Мушинка // Дукля. — № 1. — 1970. — С. 56—60.
5. *Мушинка М.* Збірник пам'яті Івана Зілінського. Спроба реконструкції втраченого ювілейного збірника з 1939 р. / Микола Мушинка. — Париж ; Сідней ; Торонто ; Львів : НТШ, 1994. — 584 с.
6. *Мушинка М.* З глибини віків. Антологія усної народної творчості українців східної Словаччини / Микола Мушинка. — Пряшів, 1967. — 395 с.
7. *Мушинка М.* З українського фольклору Східної Словаччини / М. Мушинка. — Пряшів, 1963.
8. *Мушинка М.* Листи Степана Рудницького до Софії та Станіслава Дністрянських (1926—1932) / Микола Мушинка. — Едмонтон (Канада), 1991. — № 33. — 110 с. — (Серія довідників).
9. *Мушинка М.* Лицарволі. Життя і політично-громадська діяльність Степана Ключурака / Микола Мушинка. — Ужгород, 1995. — № 1—3. — 284 с. — (Поличка Карпатського краю).
10. *Мушинка М.* Мала мати сина. Народні балади русинів-українців Пряшівщини із знищеної збірки О. Зілінського / Микола Мушинка. — Пряшів, 1993. — 48 с.
11. *Мушинка М.* Народна культура південних лемків / Микола Мушинка // Лемківщина. — Т. 2 ; Записки НТШ. — Т. 206. — Париж ; Нью-Йорк ; Сідней ; Торонто, 1988. — С. 20—30, 195—462.
12. *Мушинка М.* Науковець з душею поета. До 60-річчя народження Ореста Зелінського (1923—1976) / Микола Мушинка. — Бавнд-Брук (США), 1983. — 58 с.
13. *Мушинка М.* Політичний русинізм на практиці — газ / Микола Мушинка // Нове життя. — Торонто, 1992. — 90 с.
14. *Мушинка М.* Русинізм на антиукраїнській основі. Перша книжка «Русинської оброди» — газ / Микола Мушинка // Нове життя. — № 41. — 1992. — 12 с.
15. *Мушинка М.* Самозваний уряд неіснуючої країни. З приводу заяви «Временного правительства Підкарпатської Русі / Микола Мушинка // Нове життя. — № 47. — 1993. — 8 с.
16. *Мушинка М.* Стоїть липка в полі. Збірник лемківських народних пісень Никифора Лещишака з рукописної спадщини І. Франка / Микола Мушинка. — Пряшів, 1996. — 146 с.